

LA IMMIGRACIÓ
URGELLENCA
VIA NOCES A LA
CONCA DE BARBERÀ
DURANT L'EDAT
MODERNA

Per Valentí Gual i Vilà

6

Consideracions generals

L'estudi de les actes de matrimoni permet d'atansar-se al coneixement d'un fenomen que és clau en la demografia d'Antic Règim: els corrents migratoris. Les partides de boda contenen una informació molt valuosa: el lloc de naturalitat o de residència dels nuvis. Ara bé, aquestes anotacions són escasses i irregulars en les primeres etapes del registre –finals segle XVI i primera meitat del segle XVII– i només amb el pas del temps esdevenen més constants i precises.

A més, els llibres de matrimonis presenten una sèrie de limitacions de cara a efectuar l'anàlisi que ens ocupa. Ultra l'anteriorment assenyalada, hi ha el cas de les vídues. En ocasions, l'acta informa tant de la naturalitat del marit difunt com dels pares de la vídua. Cal procedir amb cura. Hi ha, també, el cas dels no catalans. Un occità no haurà arribat a qualsevol de les parròquies de la Conca només per casar-s'hi. Portarà uns anys de residència al país. Encara hi ha un darrer problema, aquest de caire metodològic. Què fer amb les persones foranes casades a la parròquia enquestada en segones o ulteriors núpcies? Per ex., si un home de Montblanquet casa dos cops a Solivella, cal comptar una aportació del nucli urgellenc a les noces solivellenques o només una? Hem optat per no destriar entre primeres i posteriors núpcies pertocants a cònjuges forans. El poble en qüestió haurà estat present dos cops, encara que a través d'una mateixa persona, en les bodes del nucli conquec. Aquest és el motiu de l'elecció.

Finalment, creiem que caldria començar a tractar més del lloc d'origen dels esposos que no pas la seva residència anterior. Aquest estudi ha estat realitzat a partir d'aquesta constatació prèvia, car considerem que les actes de matrimoni recullen l'indret on els nuvis havien nascut i, ocasionalment, també aquell on vivien.

Sotmetrem a anàlisi les parròquies de Solivella, Forés i Passanant. Són les localitats de la Conca amb més clara vocació urgellenca per les quals s'ha conservat la documentació sacramental, puix que no hem buidat nominalment el registre de Belltall i el de Senan no comença fins a inicis del segle XIX. A més, efectuarem les comparacions oportunes amb els resultats obtinguts per d'altres pobles de la Conca no tan orientats vers l'Urgell, com ara Barberà, Vilaverd-la Riba i Vilanova de Prades.

És oportú de recordar que la serra del Tallat separa Solivella del Baix Urgell, que Passanant hi és abocat sense traves orogràfiques i que el Tossal de Comalats marca la barrera entre Forés –el “sentinella de la Conca”– i l'Urgell. Aquestes 3 parròquies forniran la part principal de l'article on analitzarem la importància quantitativa i, en ocasions, qualitativa de la immigració urgellenca via matrimoni.

No cal insistir en el fet que una cosa és casar en un poble i l'altra quedar-s'hi a viure. En el cas de Solivella determinarem el volum de marits urgellencs casats amb solivellenques que romangueren al poble de la Conca, que hi posaren arrels i hi tingueren descendència. Una breu notícia als resultats obtinguts per l'Espluga de Francolí arrodonirà aquest aspecte.

Xilografia catalana del segle XVIII il·luminat a mà

D'altra banda, hem limitat l'anàlisi a l'Urgell definit per la recent Divisió Territorial. Som conscients que l'Urgell històric era més ample que el contemplat per la Divisió i englobava moltes més poblacions, però, sincerament, no ens veiem capaços d'establir la nòmina completa i concreta de localitats amb les quals caldria ampliar les que figuren al mapa. Suposem que, altrament, alguna població inclosa a l'Urgell potser seria més escaient que figurés a d'altres comarques, com ara Montornès de Segarra.

Exposició dels resultats

El registre de bodes solivellenc comença el 1685 i l'hem treballat fins el 1800. Del 1685 al 1750, un 59% dels matrimonis tingueren lloc entre parroquians, mentre en un 24% dels casos el nuvi era foraster, en un 15% ho era la núvia i en un 2%, ambdós.

Hem pogut documentar 56 marits forans en el període al·ludit. D'aquests, nogensmenys que 32 eren de la pròpia comarca –la Conca de Barberà–. L'Urgell ocupava el tercer lloc de la nòmina, darrera l'Alt Camp, amb 5 aportacions a les noces de Solivella. D'aquests 5 nuvis, 3 eren de Vilagrassa i 1 de Rocallaura i de Montblanquet.

Quant a les núvies, de les 36 foranes casades a la parroquial de Santa Maria, 7 eren nades en diverses poblacions de l'Urgell, comarca que ostentava el segon lloc de la relació per ordre numèric d'importància. Rocallaura aportava 4 dones, 2 Llorenç de Vallbona i 1 Vallbona de les Monges.

Convenim, doncs, que era l'Urgell més pròxim a Solivella el que controlava el gruix majoritari de les cessions: només Vilagrassa se situa fora d'aquest àmbit.

Durant la segona meitat del segle XVIII, la situació general va experimentar uns canvis molt escassos. El nombre de noces entre parroquians es va incrementar molt lleugerament fins assolir el

62% del total. En canvi, augmentà la diferència percentual entre la presència de nuvis o núvies foranes –26% contra 9%–. D'altre cantó, les bodes entre forasters aconseguien un minso i repetit 2%.

Dels 82 fadrins no solivellencs esposats en aquell poble, 27 eren de la Conca. Els nats a l'Urgell eren 14 i controlaven el tercer lloc de la llista i el 17,1% del global de marits forans. Quant a les procedències concretes, destacava el nucli de Vallbona de les Monges –4 casos– i Montblanquet –2 casos–. Cap altra població no repetia i el Baix Urgell era dominant: Guimerà, Nalec, els Omells de Na Gaia, Maldà i Sant Martí de Maldà. Només Verdú, Tàrrega i Anglesola es feien escàpols a aquesta tendència.

Altrament, tan sols 4 de les 29 donzelles forasteres esposades a Solivella durant la segona meitat del segle XVIII eren originàries de l'Urgell: 2 de Montblanquet, 1 de Maldà i 1 de Vallbona de les Monges.

Dat i debatut, el nombre de marits urgellencs anà en augment amb el decurs del temps. En l'etapa 1685-1750 abastaven el 8,9% de presències foranes a les bodes de Solivella, però del 1751 al 1800 ja en controlaven el 18,3%. Contràriament va succeir en el cas de les núvies: vora el 20% a la primera etapa estudiada, tan sols el 13,8% a la segona. En definitiva, la constància urgellenca a les noces de Solivella amb cònjuge forà oscil·la entre el 9 i el 20% i abasta el tercer lloc de la relació general de comarques de procedència, excepció del cas de les dones en l'etapa 1685-1750, quan ocupa el segon.

Afirmàvem en el cos introductori d'aquest treball que cap accident orogràfic important no separa Passanant de l'Urgell. De fet, aquest poble podria ser tant a la Conca, com a l'Urgell, com a la Segarra, si atenem a criteris geogràfics. Iglésies el va situar dins allò que anomenava la Plataforma Segarrena, sector de la Conca abocat als altiplans segarrencs... i urgellencs.

Passanant era un poble petit. Això obligava a practicar l'exogàmia en un grau considerable. Del 1580 al 1815 podem documentar nogensmenys que 280 nuvis forans per a un total de 475 enllaços. Controlen, doncs, un 58,9% del conjunt de bodes, mentre que les noces entre parroquians assolien un magre 21,7% i la núvia era forana en un nombre de casos parell –19,4%–.

Ciudadilla, Guimerà i Nalec, tres pobles de la zona sud-est de l'Urgell, disten menys de 10 km en línia recta de Passanant. Doncs bé, 44 dels 69 marits urgellencs eren naturals d'algun d'aquests tres indrets. Així, l'Urgell ostentava vora una quarta part del total de procedències masculines foranes –24,6%– i el triangle de localitats al·ludides controlava vora dues terceres parts –63,7%– d'aquesta aportació comarcal. En concret, el domini corresponia a Guimerà –25 casos–, seguit de Ciudadilla amb 16 i Nalec amb 3.

Un parell de parròquies –Verdú i els Omells de Na Gaia– empataven els resultats de Nalec, però només Rocallaura –5 observacions– els superava. El sector sud-oest de la comarca aconseguia 5 casos més –2 Sant Martí de Maldà i Belianes i 1 Maldà–, mentre que el nucli de Vallbona només assolía una representació –Llorenç–, ben diferentment a Solivella. Montornès, Preixana i Tàrrega –2 casos cada lloc– i Bellpuig acompletaven la mostra.

Pertocant a les núvies forasteres, 30 de 92 –el 32,6%, una tercera part– eren nades a l'Urgell. On? També el triangle Guimerà –12 casos–, Ciudadilla –7– i Nalec –3– era predominant i controlava més de dues terceres parts del total. De la resta de localitats, destacava Montornès de Segarra –4 entrades–, mentre Rocallaura n'assolia 2 i Belianes i Sant Martí de Maldà, 1.

Tant pel que fa als fadrins com a les donzelles, la proximitat geogràfica es denota com un factor clau. El mercat matrimonial es centrava en els nuclis més propers: Rocallaura, Montblanquet i el centre de Vallbona per a Solivella; Ciudadilla i Guimerà per a Passanant.

Forés resta emplaçat en la carena que fa de partió entre la Conca i l'Urgell i la Segarra. En dies lluminosos s'hi albira un panorama certament esplendorós, amb el contrast verd-groguenc dels concreus de la Conca a una banda i el monocorde groc segarrenc a l'altra. Fins i tot s'hi adverteix el blau mediterrani. No és aquest el lloc, però, de glosar amb poca traça i molta literària l'encant d'aquest lloc, avui quasi despoblat i tristament conegut l'any 1990.

Controlem els llibres de matrimonis de la parròquia de Sant Miquel entre el 1570 i el 1735. Hi ha 25 casos amb indeterminacions insalvables quant al lloc d'origen d'un o dels dos cònjuges. Sense considerar-los, el total de noces és de 491. El 22,2% van ser celebrades entre gent de la parròquia de Forés, la qual incloïa el Fonoll, la Sala de Comalats i Sabella. En un 43,2% dels casos el nuvi era foraster i un 31,4%, la noia, mentre que el 3,2% dels enllaços matrimonials comptaven amb dos integrants forans.

La constància de fadrins o vidus nats a l'Urgell no hi és pas gens menystenible. Dels 212 nuvis arribats de fora vila per tal de casar a la localitat, 38 eren urgellencs –17,9% dels casos–.

Eren 16 les poblacions que deixaren escapar, momentàniament o per sempre, algun efectiu humà cap a Forés. Destaquen Ciutadilla, Guimerà, els Omells de Na Gaia i Montornès, amb 5 casos cadascuna i controlant-ne més del 50% del total. Segueix Vallbona de les Monges amb 3 casos. Vilagrassa, Verdú, Belianes i Rocallaura aportaren 2 individus i fins a 7 indrets figuren amb només una observació: Rocafort i Llorenç de Vallbona, Sant Martí de Maldà, Maldà, Bellpuig, Tàrrega i Montblanquet.

Tot i que ja no sigui cap novetat, val la pena de destacar que és l'Urgell al sud de Tàrrega-Vilagrassa-Bellpuig el que aconseguix el domini absolut de la nòmina de llocs urgellencs presents a les bodes de Forés.

En aquesta oportunitat, el percentatge de núvies procedents de l'Urgell és superior al dels nuvis. En detall, 34 de les 154 dones foranes casades a Sant Miquel de Forés eren naturals d'aqueixa comarca –el 22,1%–. També Guimerà i Ciutadilla controlaven els dos primers llocs de la llista de localitats, amb 6 i 5 observacions, respectivament, i més d'una tercera part del total de localitzacions.

Seguien 3 parròquies amb 3 casos cadascuna –Bellpuig, Rocallaura i Verdú– i 5 més amb 2 –Castellserà, Montornès, els Omells de Na Gaia, Sant Martí de Maldà i Vilagrassa–. Anglesola, Belianes, Montblanquet i la capital acabaven de tancar l'espectre.

Aquests percentatges generals que hem obtingut, i que oscil·len entre el 13% i el 32% llevat d'una ocasió, són molt inferiors en altres poblacions de la Conca que hem deixat volgudament fora de l'estudi. Amb tot, convé de conèixer-los per tal d'adonar-se fins a quin punt la proximitat i el veïnatge esdevenien claus a l'hora d'efectuar la unió matrimonial.

Establirem les diferències percentuals amatents als casos de Barberà, Vilaverd-la Riba i Vilanova de Prades. Barberà jau al bell mig de la Conca i li dona nom, com és sabut. Del 1610 al 1700 els marits urgellencs aconseguien el setè lloc de les comarques de procedència dels forans i tan sols eren 3 sobre 133 –2,3%–. Al llarg del segle XVIII havien assolit la tercera posició de la relació, però el seu pes percentual seguia essent molt migrat –11 entre 179, el 6%; tres punts per sota del mínim de Solivella de l'etapa 1685-1750–.

Prou clar es presenta també a anàlisi el nucli de Vilaverd-la Riba, al sud-est de la comarca. Entre el 1586 i el 1700 només 3 dels 136 marits forans eren naturals de l'Urgell. El percentatge és idèntic al de Barberà i, contràriament al que succeïa en aquella parròquia, no va augmentar significativament al llarg del segle XVIII i els primers quinze anys del segle XIX, etapa per a la qual tan sols documentem 6 urgellencs sobre un total de 142 nuvis forasters –4,2%–.

El cas extrem el proporciona Vilanova, població arraulida als contraforts de les Muntanyes de Prades i Serra la Llana. Entre el 1597 i el 1750, cap home de l'Urgell no casà a la parroquial, sobre 104 observacions. Del 1751 al 1815 només se'n personaren un parell, assolint el repetit 2,2% del total d'enllaços amb nuvis forans.

Sense necessitat de recórrer a l'estudi de la immigració nupcial femenina, on la mostra és més minsa i els resultats poden ser més aleatoris, queda clar que el veinatge comarcal i local és bàsic a l'hora de posar en pràctica l'exogàmia. Mentre Solivella, Passanant i Forés viuen abocades geogràficament i humana a l'Urgell –entre d'altres comarques–, Barberà i, sobretot, Vilaverd-la Riba i Pira se situen d'esquena al centre comarcal que estem analitzant.

Encetem, ara, un punt d'estudi que és fascinant, però també extraordinàriament laboriós. Es tracta d'avaluar si les onades d'immigrants masculins arribats a una població per contraure núpcies s'hi van quedar a viure. Hem considerat que el fet de batejar un parell de fills a la vila pot ser un símptoma inequívoc de la predisposició a romandre-hi. Està clar que cal haver dut a terme la reconstrucció de famílies per tal d'abordar aquest punt novedós i, per tant, susceptible de retocs metodològics posteriors.

Ara i ací comentarem l'estat de la qüestió a què hem arribat per a les parròquies de Solivella i l'Espluga de Francolí. A solivella, del 1685 al 1750 hi ha 56 cognoms diferents pertocants a nissagues amb fills batejats a la parròquia, 27 dels quals són de forans. D'aquests, 2 són de l'Urgell: de Montblanquet i de Rocallaura, concretament. A la segona meitat del segle XVIII, 24 dels 62 cognoms corresponents a pares de família són d'ascendència forastera. Només 1 pertoca a l'Urgell –Sant Martí de Maldà–. En total, únicament 3 dels 51 cognoms forans amb descendència controlada procedien de l'Urgell.

D'altra banda, només una quarta part –5 de 21– dels marits originaris de l'Urgell i esposats a Solivella van fer batejar-hi fills, encara que cal considerar la possible entrada en avaluació de vidus d'avançada edat.

A la vila de l'Espluga de Francolí, la segona en importància de la Conca estricta, l'estudi de les fitxes de família de l'etapa 1693-1810 permet de concretar 163 cognoms forasters que arriben fins la darrera data. La Conca de Barberà controla més de la meitat dels casos –86– i l'Urgell resta emplaçat en quart lloc de la nòmina darrera de la Conca, l'Alt Camp i les Garrigues, amb 9 observacions. Els nuclis de Rocallaura –3 ocurrencies– i Montblanquet –2 casos– eren majoritaris, acompanyats de Rocafort i Vallbona de les Monges, Tornabous i Bellpuig.

Resultats de conjunt

Passem a efectuar el comentari dels quadres continguts a l'apèndix i que recullen les poblacions de procedència dels nuvis i de les núvies esposats a Solivella, Passanant i Forés durant l'Edat Moderna.

Quant als primers, entre el total de 126 entrades destaquen els resultats de Guimerà –31 observacions– i Ciutadilla –21 casos–. Aquestes dues localitats veïnes controlen el 41% del conjunt. Són nuclis propers a Passanant i tampoc no massa allunyats de Solivella i, òbviament, de Forés. A molta distància segueixen els Omells de Na Gaia –9 casos–, Rocallaura –8– i Vallbona de les Monges –7–. El conjunt de pobles a l'entorn del cenobi abasten 11 observacions –els 4 esmentats i 2 de Rocafort i de Llorenç–. Sant Martí de Maldà i Maldà assoleixen 7 casos. La nòmina és composta per 19 pobles.

Síptomàticament, el 40% exacte de les núvies urgellenques casades a les 3 parròquies de la Conca enquestada eren nades a Guimerà –18 casos– i Ciutadilla –12 casos–. Continuava Rocallaura,

amb 9 observacions, i Montornès, amb 6. Cap dels 14 llocs restants no ultrapassava els 3 casos, encara que Sant Martí i Maldà en detentaven 4 en conjunt. Com en el cas de la immigració masculina, el domini del Baix Urgell és aclaparador.

Conclusions

Baldament sigui repetitiu, el present article permet de constatar la importància del factor de la proximitat geogràfica a l'hora de contraure núpcies fora vila. Certament, hi ha qui arriba a consideracions diferents, per bé que també sotmet a anàlisi unes localitats de major pes demogràfic.

Solivella, Passanant i Forés eren pobles de la Conca de Barberà que no oblidaven pas l'Urgell a l'hora d'efectuar els matrimonis. Els percentatges que hem anat fent desfilat ho palesen ben clarament i neta. Ara bé, es tractava de l'Urgell immediat, quasi sempre al sud de l'eix Bellpuig-Vilagrassa-Tàrrrega, de l'Urgell distant un parell o tres hores de camí a peu, de l'Urgell amb el qual es devien establir contactes comercials i humans. Tant l'aportació masculina com la femenina compleixen aquestes característiques: el que importa és la proximitat, la dimensió demogràfica del lloc és bastant independent. D'aquesta manera es constitueixen uns nusos d'atracció: Guimerà, Ciutadilla i Nalec per al cas de Passanant; Rocallaura i Montblanquet per al de Solivella. A Forés, la diversitat era més acusada, tot i que es mantenia la constància de cercar marit i muller en els llocs propers.

A Solivella, 5 dels nuvis nats a l'Urgell restaren a viure al poble. No estem en condicions d'efectuar comparances amb d'altres resultats, però queda clar que cal desenvolupar a fons el tema de la immigració via noces i no quedar-se en l'elemental establiment de les poblacions d'origen i-o de residència dels cònjuges. En aquest camp, com en d'altres, la reconstrucció de famílies pot resultar definitiva. Aquí només ho hem assajat parcialment.

Apèndix documental

Fonts primàries treballades.

- Arxiu Parroquial de Solivella (A.P.S.):

Baptismes, Decessos i Matrimonis	1685-1715	llibre I
Baptismes, Decessos i Matrimonis	1716-1753	llibre II
Baptismes, Decessos i Matrimonis	1754-1788	llibre III
Baptismes, Decessos i Matrimonis	1789-1805	llibre IV

- Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona (A.H.A.T.)

Fons de Passanant

Decessos i Matrimonis	1580-1601	caixa 3 número 49
Baptismes, Decessos i Matrimonis	1602-1696	caixa 3 número 47
Baptismes, Decessos i Matrimonis	1696-1774	caixa 4 número 54
Baptismes, Decessos i Matrimonis	1774-1822	caixa 4 número 55

Fons de Forés

Decessos i Matrimonis	1570-1698	número 2
Decessos i Matrimonis	1698-1735	número 1

**Quadre I. Percentatges de nuvis urgellencs respecte al total de forans.
Conjunt de 3 parròquies de la Conca.**

Parròquia	% nuvis	Període	% núvies	Període
Solivella	8,9	1685-1750	19,4	1685-1750
Solivella	17,1	1751-1800	13,8	1751-1800
Passanant	24,6	1580-1815	32,6	1580-1815
Forés	17,9	1570-1735	22,1	1570-1735
Barberà	2,2	1610-1700		
Barberà	6,0	1701-1800		
Vilaverd-Riba	2,2	1586-1700		
Vilaverd-Riba	4,2	1701-1815		
Vilanova de P.	0,0	1597-1750		
Vilanova de P.	2,2	1751-1815		

Quadre II. Localitats de l'Urgell i nombre de casos aportats a la immigració masculina via noces

casos	lloc
1	Anglesola
2	Bellpuig
2	Llorenç de Vallbona
2	Preixana
2	Rocafort de Vallbona
3	Maldà
4	Belianes
4	Montblanquet
4	Nalec
4	Sant Martí de Maldà
4	Tàrrega
5	Vilagrassa
6	Verdú
7	Montornès
7	Vallbona de les Monges
8	Rocallaura
9	Omells de Na Gaia
21	Ciutadilla
31	Guimerà
126	TOTAL

Quadre III. Ídem, immigració femenina

casos	lloc
1	Anglesola
1	Maldà
1	Tàrrega
2	Belianes
2	Castellserà
2	Llorenç de Vallbona
2	Omells de Na Gaia
2	Vallbona de les Monges
2	Vilagrassa
3	Bellpuig
3	Montblanquet
3	Nalec
3	Sant Martí de Maldà
3	Verdú
6	Montornès
9	Rocallaura
12	Ciutadilla
18	Guimerà
75	TOTAL